

Dział IV Urbanistyki i Architektury
12.08.22

PREZYDENT MIASTA BIAŁEGOSTOKU
ul. Słonimska 1, 15-950 Białystok

MKZ.410.62.2022

URZĄD MIEJSKI W BIAŁYMSTOKU
DEPARTAMENT URBANISTYKI I ARCHITEKTURY

Dn. *12.08.22* (3)

Nr rej. .... Zał. ....

WPLYNEŁO
URZĄD MIEJSKI W BIAŁYMSTOKU

Kancelaria Ogólna (2)

Dnia

2022 -08- 16

Załączniki szt. ....

Białystok, 16 sierpnia 2022 r.

Gmina Białystok
ul. Słonimska 1
15-950 Białystok

Odpowiadając na wniosek z dnia 25 lipca 2022 r. znak: DUA-IV.271.1.2022 w sprawie zaleceń konserwatorskich określających sposób korzystania z zabytku nieruchomego, jego zabezpieczenia i wykonania prac konserwatorskich oraz zakres dopuszczalnych zmian w tym zabytku – Bulwarów Kościółkowskiego w Białymstoku, w związku z zamiarem budowy pomnika Prezydenta Sybiraka – Seweryna Nowakowskiego na terenie działki nr geod. 1742/2 w lokalizacji vis-a-vis budynku dawnej „Willi Prezydenckiej” przy ul. Akademickiej 26, Miejski Konserwator Zabytków w Białymstoku, zgodnie z przepisem art. 27 ustawy z dnia 23 lipca 2003r. *o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami* (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) przedkłada następujące zalecenia konserwatorskie.

Zalecenia zostały opracowane w oparciu o następujące materiały:

- Dokumentacja ewidencyjna „Parku Planty”, mgr inż. Ewa Bończak - Kucharczyk, Białystok 1977 r.
- Katalog „Ogrody i parki Białegostoku”, autorzy: Iwona Górską, Joanna Kotyńska – Stetkiewicz, Aneta Kułak, Lech Pawłata, Grzegorz Ryzewski, Klara Stetkiewicz, Wiesław Wróbel, - Fundacja Ochrony Zabytków „Na Rubieży”, Białystok 2021.

Uwarunkowania prawne:

- wskazana lokalizacja na działce o nr geod. 1742/2, obręb 11 – Śródmieście położona jest na terenie Bulwarów Kościółkowskiego wpisanych do rejestru zabytków, decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 16. 04. 1998 r. numer A-137.
- wskazana lokalizacja położona na obszarze części miasta Białegostoku, wpisanej do rejestru zabytków województwa podlaskiego, decyzja Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków z dnia 01. 09. 1977 r., nr rejestru A-286. Ochronie konserwatorskiej podlega układ urbanistyczny miasta.
- Karta adresowa zabytku włączonego do Gminnej Ewidencji Zabytków;
- Zagospodarowanie Bulwarów Kościółkowskiego realizowane jest w oparciu o wielobranżowy projekt pod nazwą: - „Projekt Rewaloryzacji Zabytkowego Parku Planty w Białymstoku” zawierający projekt zagospodarowania terenu, oraz projekty branżowe w tym: drogowy, oświetlenia i zasilania elektrycznego, instalacji wod. - kan., zieleni i D.F.A /drobnych form architektonicznych/, jednostka projektowa - Pracownia Architektury Krajobrazu, Wanda Dudek-Wybudowska, Warszawa; zatwierdzony decyzją pozwolenia na budowę Nr 941/07 z dnia 06.09.2007 r.
- 27.06.2022 r. Rada Miasta Białystok podjęła uchwałę Nr LVI/809/22 w sprawie upamiętnienia Prezydenta Sybiraka – Seweryna Nowakowskiego, w formie pomnika na osiedlu centrum w Białymstoku. W uchwale stwierdza się, że pomnik zostanie zlokalizowany na terenie Bulwarów Kościółkowskiego w granicach działki oznaczonej nr ewid. 1742/2 w miejscu przedstawianym na załączniku graficznym

do uchwały. Forma pomnika zostanie ustalona w wyniku postępowania konkursowego przeprowadzonego przez Miasto Białystok. Rada zdecydowała o lokalizacji pomnika vis-a-vis „Willi Prezydenckiej” przy ul. Akademickiej 26.

1. UWARUNKOWANIA KONSERWATORSKIE

- 1.1. Historia: Bulwary im. Wojewody Mariana Zyndram-Kościałkowskiego wraz z Plantami od strony ul. Świętojańskiej powstały na terenach wchodzących w skład założenia parkowo-ogrodowego wokół pałacu Branickich, w tym folwarku, ogrodów warzywnych i sadów oraz zwierzyńców danieli i jeleni. Oba zwierzyńce zostały zlikwidowane na początku XIX wieku. W 1839 r. car Mikołaj I, w ramach organizacji w pałacu Branickich Instytutu Panien Szlacheckich przekazał miastu Białystok duże partie terenów z dawnego założenia parkowo-ogrodowego, część pozostawiając jako otoczenie wokół pałacu. Do 1915 r. tereny te nie były uszczuplane i pozostawały w formie nieużytków. Na mapie Białegostoku z ok. 1910 r. odnotowano, że część południowo-wschodnia przeznaczona była na sianokosy. W 1919 r. pałac Branickich wraz z przyległymi terenami przeszedł na własność skarbu państwa, z racji ulokowania w historycznym gmachu w lutym 1920 r. urzędu wojewódzkiego białostockiego.

Nie wiadomo dokładnie, kiedy po raz pierwszy pojawiła się idea przekształcenia nieużytków wokół pałacu Branickich i gmachów Seminarium Nauczycielskiego w park miejski, niewątpliwie jednak jej urzeczywistnienie stało się możliwe dzięki zaangażowaniu wojewody białostockiego Mariana Zyndram-Kościałkowskiego, który swoje urzędowanie rozpoczął w 1930 roku.

Zakończenie kryzysu gospodarczego i ustabilizowanie sytuacji w białostockich władzach miejskich poprzez wprowadzenie zarządu komisarycznego w osobie Seweryna Nowakowskiego, dało asumpt do rozpoczęcia prac nad rewitalizacją terenów wokół dawnego pałacu Branickich z przeznaczeniem ich na publiczny park miejski, stanowiący część koncepcji tzw. dzielnicy reprezentacyjnej (łączącej gmach województwa białostockiego, kolonię urzędniczą przy ul. Świętojańskiej, nowe gmachy Izby Skarbowej i Sądu Okręgowego oraz Park Stary z projektowanym Domem Ludowym). Pomysł utworzenia dzielnicy reprezentacyjnej musiał pojawić się już pod koniec 1932 r., a jego inicjatorem był niewątpliwie Seweryn Nowakowski.

W styczniu 1933 r. magistrat zwrócił się do wojewody Mariana Zyndram-Kościałkowskiego z wnioskiem o przekazanie terenów wokół pałacu Branickich do wykorzystania m.in. na park *„(...) ciągnący się od serca miasta aż po jego krańce, który stałby się ulubionym miejscem wypoczynkowem dla obywateli miasta”*. Wojewoda, wyraził zgodę na rewitalizację nieużytków wokół siedziby podległego sobie urzędu w ramach budowy dzielnicy reprezentacyjnej. Wstępna koncepcja powstała prawdopodobnie na przełomie lat 1932/1933, gdyż do prac terenowych przystąpiono już w kwietniu 1933 r. Po wizji lokalnej i zapoznaniu się z planami Wojewoda powiększył projektowaną pierwotnie szerokość alei, przydzielając z terenu parku wojewódzkiego dalszy kilkumetrowej szerokości pas. Dzięki temu powstała główna aleja licząca długość blisko kilometra o szerokości 8 m. Bulwary zostały zorganizowane w ten sposób, że obiegały założenie pałacowo-parkowe Branickich (wówczas siedzibę władz wojewódzkich) od strony ul. Legionowej i Wersalskiej (obecnie Akademickiej) z głównym wejściem od strony ul. Zamkowej (obecnie nieistniejącej).

19 sierpnia 1933 r. w dniu imienin Mariana Zyndram-Kościałkowskiego w obecności władz miasta Białegostoku dokonano uroczystego otwarcia bulwarów. W przemówieniu Wojewoda mówił m.in. *„(...) Miło mi jest, że w dniu dzisiejszym przekazać mogę miastu waszemu tereny, które były dotychczas pod*

zarządem urzędu wojewódzkiego i stanowiły część parku przeznaczonego do użytku wojewody. Gdy przed trzema laty przybyłem do Białegostoku, zadziwił mnie i przeraził brak jakichkolwiek zieleni w śródmieściu, z których korzystać by mogła cała tutejsza ludność, utrudzona wielce w ciężkiej walce o byt swych rodzin. Rzadko piękny i olbrzymi las zwierzyniecki, który w przyszłości stać się winien jednym z najpiękniejszych parków miast europejskich ze względu na swą odległość i złe połączenia komunikacyjne nie mógł być należycie wykorzystywany. (...) Decyzja oddania części parku wojewódzkiego na użytek miasta powstała w pierwszym stopniu ze względu na troskę o najmłodsze pokolenie duszące się dotychczas niejednokrotnie w brudnych i ciasnych ulicach miasta bez powietrza, słońca, kultury i piękna. (...) Bulwary, które za chwilę zostaną udostępnione całej ludności białostockiej, zaczynające się w sercu miasta, łączyć będą szeroką przeszło kilometrową aleją największe skupienie ludności w mieście z pięknym zwierzynieckim parkiem. (...) Sądzę, iż staną się one umiłowanym miejscem spacerów ludności, dbalej o ich piękno, a dotychczasowa praktyka z nowopowstałymi w śródmieściu kwietnikami, daje mi prawo wierzyć, że będą one i tutaj chronione przez samą publiczność przed ewentualną swawolą lub zniszczeniem. Jeżeli bulwary te powstały w tak szybkim czasie i z taką starannością i z poczuciem piękna zostały wybudowane, zawdzięczać to przede wszystkim należy p. Komisarzowi Nowakowskiemu i jego współpracownikom, którzy z podziwu godną energią i szybkością działania głównie się do tego przyczynili. Przekazując bulwary te magistratowi miasta Białegostoku, składam podziękowanie panu Nowakowskiemu, jego współpracownikom i inżynierowi Girynowi wraz z życzeniami dla całej ludności miasta, by znajdowała w nich godny trudu swej codzienności pracy wypoczynek, wytchnienie i zadośćuczynienie swoich kulturalnym potrzebom. Bulwarami temi zapoczątkowujemy wejście Białegostoku w skład rodziny miast europejskich".

Z przemówienia Komisarza Rządowego Seweryna Nowakowskiego warto zacytować: „(...) Historia powstania tych bulwarów za zawsze związana będzie z nazwiskiem Wojewody. To też, chcąc dać wyraz życzeniom miasta za, pragnąłby Komisarz nazwać aleje te nazwiskiem p. Wojewody”.

Otwarte dla publiczności bulwary składały się z dwóch alei – pierwszej długości 317 m (wzdłuż ul. Legionowej) i drugiej długości 654 m. wzdłuż ul. Wersalskiej (ob. Akademickiej).

We wrześniu 1934 r., po wyborach samorządowych, w których dotychczasowy komisarz rządowy Seweryn Nowakowski został wybrany prezydentem Białegostoku, zarząd miejski pod przewodnictwem prezydenta podjął obiecaną uchwałę o nadaniu bulwarom imienia wojewody Mariana Zyndram-Kościałkowskiego. 20 września 1934 r. Rada Miejska przyjęła stosowną uchwałę. 4 września 1935r. nastąpiło ponowne, uroczyste otwarcie całkowicie ukończonych bulwarów.

Podkreśleniem rangi dzielnic reprezentacyjnej i jej dopełnieniem była budowa w sąsiedztwie bulwarów w latach 1936-1937 modernistycznej willi przy ul. Wersalskiej 26 (ob. Akademickiej) z przeznaczeniem na służbowe mieszkanie prezydenta miasta Seweryna Nowakowskiego, który wprowadził się do niej w listopadzie 1937 r. i mieszkał do II wojny światowej. Budynek ten zachował się do dziś.

- 1.2. Układ przestrzenny bulwarów zachował się nie zmieniony z czasów ich założenia, a cenny przyrodniczo drzewostan częściowo pochodzi z czasów Branickich, jak również nasadzeń późniejszych, dwudziestowiecznych. Założona kompozycja zieleni składa się z trawników, alej lipowych oraz swobodnych nasadzeń drzew

- i krzewów. Drzewostan składa się głównie z drzew liściastych m.in. wiązów, lip, klonów i jesionów. Bulwary stanowią otulinę ogrodu Branickich.
- 1.3. W opracowanym, projekcie rewaloryzacji zabytkowego Parku Planty, (projekt dotyczy też Bulwarów Kościółkowskiego) nie przewidziano lokalizacji pomników.
  - 1.4. W miejscu wskazanym na załączniku graficznym do uchwały pod lokalizację pomnika, położony jest wyasfaltowany chodnik łączący główną aleję bulwarów z miejscami postojowymi zlokalizowanymi w ulicy Akademickiej. Rosnące w sąsiedztwie chodnika krzewy i drzewa tworzą miejsce zacienione i przesłaniają widok na położoną po przeciwnej stronie ulicy „Willę Prezydencką”.
  - 1.5. Stan zachowania: Bulwary są w średnim/złym stanie zachowania i wymagają podjęcia pilnych działań naprawczych wg opracowanego projektu rewaloryzacji.

2.1 Zaleca się:

- 2.1.1 rewaloryzację zabytkowych Bulwarów Kościółkowskiego wg opracowanego projektu,

2.2 dopuszcza się:

- 2.2.1 zlokalizowanie pomnika Prezydenta Sybiraka – Seweryna Nowakowskiego na terenie działki nr geod. 1742/2 w lokalizacji vis-a-vis budynku dawnej „Willi Prezydenckiej” przy ul. Akademickiej 26, /załącznik graficzny/ przy czym wybór dzieła artystycznego powinien nastąpić w drodze konkursu, a sposób upamiętnienia /popiersie, pełna postać/ należałoby pozostawić do wyboru twórcom i ostatecznej weryfikacji przez sąd konkursowy; za uzasadnione należałoby uznać objęcie opracowaniem fragmentu ul. Akademickiej* położonej poza obszarem Bulwarów Kościółkowskiego;
- 2.2.2 obiekt o współczesnej kompozycji rzeźbiarskiej;
- 2.2.3 zastosowanie materiałów szlachetnych, np.: brąz, granit;
- 2.2.4 wykonanie otoczenia pomnika w tym: nawierzchni, oświetlenia zewnętrznego oraz uporządkowanie zieleni i odsłonięcie widoku na „Willę Prezydencką”;
- 2.2.5 usunięcie drzew zagrażających bezpieczeństwu, przesadzenie krzewów i przebudowę kolidującej z pomnikiem infrastruktury technicznej.

2.3 nie dopuszcza się

- 2.3.1 wprowadzania form przestrzennych oraz użycia materiałów w sposób deformujący i dysharmonizujący przestrzeń bulwarów;
- 2.3.2 zastosowania nawierzchni asfaltowej lub betonowej w otoczeniu pomnika.

*W celu nadania rangi otoczeniu pomnika, w opinii MKZ, należy usunąć min. cztery miejsca postojowe z pasa drogowego ul. Akademickiej (np. osiowo po dwa). Parkujące samochody będą w konflikcie estetycznym, funkcjonalnym i ideowym z pomnikiem i położoną w tle „Willą Prezydencką”.

Przed przystąpieniem do prowadzenia robót budowlanych należy złożyć do MKZ wniosek wraz z projektem o wydanie pozwolenia na prowadzenie robót budowlanych.

W załączeniu:

1. wskazana cz. Bulwarów Kościółkowskiego oraz fragment ul. Akademickiej.

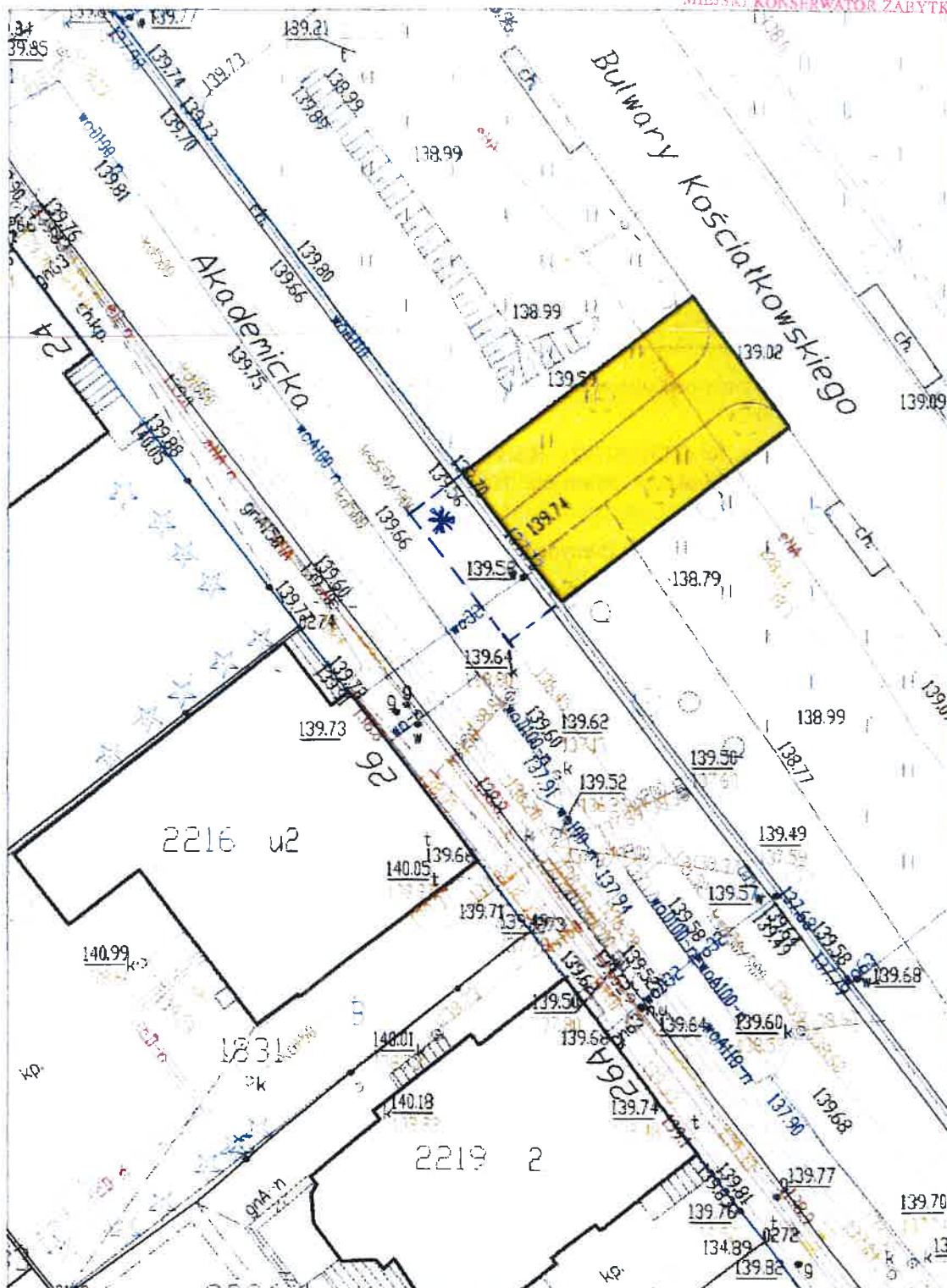
MKZ – a/a

z up. PREZYDENTA MIASTA
Dariusz Stankiewicz
MIEJSKI KONSERWATOR ZABYTKÓW

ZAŁĄCZNIK DO ZALECEŃ KONSERWATORSKICH
Z DNIA 16.08.2022r
ZNAKI MK2.410.62.2022

z up. PREZYDENTA MIASTA

Dariusz Stankiewicz
MIEJSKI KONSERWATOR ZABYTKÓW

- obszar lokalizacji pomnika Prezydenta Sybiraka - Seweryna Nowakowskiego

FRAGMENT UL. AKADEMICKIEJ
BEZ PARKOWANIA SAMOCHODÓW